

Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 9. lipnja 2014.

Od jakih lidera do kolektivnog liderstva: tranzicija u vrhu Komunističke partije Kine

MLADEN GRGIĆ

Fakultet političkih nauka, Univerzitet Crne Gore, Podgorica

Sažetak

Kineska komunistička partija (KPK) dominira političkom scenom Kine kao stub jednopartijskog sistema od 1949. godine, odnosno konstituisanja Narodne Republike Kine, pa sve do danas. Iako se ekonomski sistem današnje Kine umnogome razlikuje od onoga što se podrazumijeva pod komunističkim sistemom, KPK je zadržala komunističku retoriku koju vješto prilagođava novom ekonomskom modelu. Takođe, sam način vladanja je doživio određene promjene. Najznačajnija je svakako prelazak s vladavine jakih lidera na sistem kolektivnog liderstva. Sama tranzicija u vrhu partije je institucionalizirana i predstavlja jedan kompleksan način promjene vladajuće strukture, koji se posljednjih godina dešava mirnim putem. Iako ga mnogi smatraju za posljednjeg apsolutnog lidera KPK-a, Deng Xiaoping je uveo reforme koje su bile esencijalne za pojavu kolektivnog liderstva. Naime, on je bio inicijator dviju značajnih reformi koje su povele Kinu u tom pravcu. Jedna je svakako usvajanje penzijskog sistema za čitavu administraciju, a prije svega za lidere, te uvođenje limita od dva mandata za sve glavne funkcije. Ovakav način vladanja sprječava pojavu jakog lidera i pojavu diktature. Iako sistem ima svojih mana, on Kinu čini predvidivom silom u kojoj se važne odluke donose konsenzusom među raznim frakcijama u partiji.

Ključne riječi: Komunistička partija Kine (KPK), lideri, kolektivno liderstvo, tranzicija, stabilnost

KPK, *L'État, c'est moi*

Ne treba posebno pominjati da je najvažnija institucija u Kini Komunistička partija Kine (KPK), koja svoje interese ne razdvaja od interesa države. Jedan od dobrih poznavaca partije, bivši direktor biroa za Kinu *Financial Times-a*, Richard McGregor (2011), kaže da je partija, uz sve reforme koje je provodila, zadržala kontrolu nad

državom i nad tri stuba esencijalna za očuvanje partije, i to: kadrovskom politikom, propagandom i Narodnooslobodilačkom armijom (NOA). Zaista, čini se da ta kontrola od 1989. godine, i od najvećeg iskušenja partije u post-Maovoj eri, odnosno neredima na Tienanmen trgu, nije dolazila u pitanje. Tako je partija, uz sve promjene u kineskom društvu i političkom sistemu, pa i u samoj partiji, uspjela da zadrži svoj apsolutni monopol nad vlašću.

Po zadnjim podacima, Partija danas broji preko 80 miliona članova, što je čini ubjedljivo najmasovnijom političkom partijom na svijetu. Po podacima kineske novinske agencije *Xinhua* (30. jun 2013), od prošlogodišnjih 22 miliona aplikacija za članstvo, samo nešto preko tri miliona je dobilo pristupnicu, od kojih su 40% radnici, farmeri, stočari i migrantski radnici. Za vrijeme Maove ere, najveći dio članstva su predstavljali radnici, seljaci i pripadnici NOA, dok je danas partija otvorena za sve više intelektualaca, privrednika, profesionalaca, odnosno društvenih slojeva koji su nastali, ili su ojačali, ekonomskim razvojem zemlje (Zheng, 2012). Interesantan je i podatak da je u KPK-u nešto preko 20 miliona žena i nešto više od 5 miliona pripadnika manjinskih naroda (koji čine 6,7% kineske populacije) (*Xinhua*, 30. jun 2013). Yongnian Zheng (2012) smatra da je *otvorenost* politike karakterizovala čitavu istoriju Kine. Isti je slučaj i sa KPK-om, što objašnjava njenu dugovječnost uprkos velikim društvenim promjenama.

Za one sa prostora zemalja koje su nekada bile pod komunističkom vladavinom, nije teško naći sličnosti KPK-a sa ostalim komunističkim partijama i shvatiti, sa jedne tačke gledišta, dosta komplikovan ili na momente konfuzan način vladanja u Kini.

Partija funkcioniše na bazi “demokratskog centralizma”, koji se u Ustavu partije opisuje kroz sljedeće principe:¹

- a) Manjina je podređena većini, i mora se poštovati partijska hijerarhija na čijem su čelu Svekiški narodni kongres i Centralni komitet.
- b) Partijsko rukovodstvo na svim nivoima se bira kroz izbore.
- c) Najviše tijelo partije je Svekiški narodni kongres i njegov Centralni komitet. Na lokalnom nivou to su lokalni kongresi i njihovi komiteti.
- d) Partijske institucije na najvišem nivou bi trebalo da često slušaju mišljenja nižih institucija, članova i narodnih masa, te da njihove probleme rješavaju na vrijeme. Niže partijske institucije moraju i same rješavati probleme u svojoj nadležnosti. Sve strukture partije moraju razmjenjivati podatke, saradivati i vršiti nadzor.

¹ Ustav NR Kine se može naći na sajtu *The People's Daily-a* (19. novembar 2012).

- e) Partijski komiteti na raznim nivoima praktikuju kolektivno liderstvo i individualnu odgovornost. Sva važnija pitanja moraju biti odlučena u komitetima posle demokratske diskusije.
- f) Partija zabranjuje sve forme kulta ličnosti. Mora biti zajamčeno da su sve aktivnosti partijskih lidera pod supervizijom partije i naroda.

Kako kaže ustav KPK-a, s izmjenama usvojenim na 18. kongresu u novembru 2012. godine: “KPK je zaštitnik i kineske radničke klase, kineskog naroda i kineske nacije (...), a ostvarenje komunizma je najveći ideal i najviši cilj Partije”. Dalje se navodi kako je Kina “u primarnom stadijumu komunizma koji će trajati još mnogo godina. Ovo je faza koja ne može biti preskočena u socijalističkoj modernizaciji Kine koja je nerazvijena i kulturološki i ekonomski. Ta faza će trajati više od stotinu godina. U socijalističkoj konstrukciji Partija mora uzeti u obzir specifične kineske osobine, i nastaviti put socijalizma sa kineskim karakteristikama.”

Dakle, jasno je iz ustava partije da komunizam i dalje okupira partijsku retoriku, te da je (opet u retorici) usvajanje tržišne ekonomije i *državnog kapitalizma* samo jedna faza u ostvarenju konačnog cilja, odnosno *socijalizma sa kineskim karakteristikama*.² Kerry Brown (2012: 52) piše da su marksizam i slične ideologije koje su dominirale tokom konsolidacije KPK-a, sada izumrle (“have been buried”), ali da su i dalje sveprisutne u retorici partijskih lidera.

Ono što piše u ustavu treba uvažiti ali isto tako i uzeti sa rezervom, jer ustav, kao i drugi pisani zakoni u Kini, nemaju težinu koju imaju recimo u zapadnim društvima. Naime, Kina, uz sve reforme koje sprovodi, i dalje ne može biti okarakterisana kao država koja se oslanja na “vladavinu prava”.³

Partija je prisutna u svim sferama života, na svakom mjestu i u svakoj instituciji, i to organizovana u komitete. Partija je prisutna u 99,9% sela⁴, kako se navodi

² Socijalizam sa kineskim karakteristikama je socijalizam adaptiran kineskim kulturološkim, istorijskim i svim drugim uslovima, koji čini jedan od najdominantnijih ideoloških termina u post-Maovoj Kini. Upravo ovaj termin se koristi da bi objasnio mješavinu kapitalizma i socijalizma od 1978. godine do danas. Inače, sve što biva usvojeno u Kini, kao i sam komunizam, biva promijenjeno i adaptirano kineskom društvu, te se često koristi izraz *sa kineskim karakteristikama*, pa se u zadnje vrijeme koristi i pojam *demokratija sa kineskim karakteristikama*, “kojoj Kina treba da teži”. Naravno, to ne treba miješati sa zapadnim stilom demokratije, jer uvijek treba imati u vidu kineski kontekst.

³ Kada je u pitanju vladavina prava u Kini, tamošnja je vlada objavila i tzv. Bijelu knjigu o vladavini prava gdje se objašnjavaju ciljevi i koliko je urađeno u tom segmentu (China.org.cn, 28. februar 2008).

⁴ Ono što je bio najveći doprinos komunizmu od strane njegovog kineskog krila, jeste da je težiste revolucije sa proleterijata prebačeno na seljake, za šta je najzaslužniji Mao Zedong. Odmah nakon revolucije, poljoprivreda će biti organizovana po komunističkim principima, koji su praktično omogućili masovnu penetraciju partije u kineskom seoskom području.

u članku *Xinhua* (24. jun 2011). Takođe, partija je prisutna i u advokatskim komorama, na univerzitetima, u privatnim kompanijama (gdje nema formalne moći, ali ima veliki uticaj), udruženjima računovođa i sličnim institucijama, važnim ili manje važnim. Tokom istraživanja, autor je i u malom ribarskom selu, u provinciji Fudžijan, imao priliku da sretne ribare članove partije koji su organizovali svoj komitet među ribarima tog sela.

Pod kontrolom su i svi mediji u zemlji, koje kontroliše sektor za propagandu. Sloboda govora je ograničena i na internetu gdje sofisticirana cenzura interneta, simbolički nazvana “Great firewall of China”, čini sve da limitira uticaj sve popularnijih društvenih mreža i sajtova sa “neprikladnim” političkim sadržajem. Sloboda je striktno kontrolisana i vlast dopušta onoliko koliko ne ugrožava državu (čitaj: KPK).

U svim zvaničnim dokumentima se navodi da je glavna ideologija partije marksizam i lenjinizam, kao i ideje Mao Zedonga i Deng Xiaopinga. Dakle, kult ličnosti Mao Zedonga se još uvijek njeguje, iako se njegove poslijeratne ideje (kao što su *Kulturna revolucija* i *veliki korak naprijed*), makar nezvanično, smatraju tragičnim, dok njegova apsolutna vlast simbolizuje mračni dio vladavine KPK-a. Ipak, poštovanje njegove ličnosti, uz sistemske promjene kako se takva vladavina, ili samovolja jednog čovjeka (čitaj: diktatura), ne bi ponovila, dovoljno govori o njegovoj istorijskoj ulozi tokom revolucije, pri osnivanju Narodne Republike i u kasnijoj konsolidaciji partije u zemlji.

Koliko god ideje dvaju lidera, Mao Zedonga i Deng Xiaopinga, bile suprotne te na momente međusobno isključive, partija ih je učinila komplementarnim (u retorici) i inkorporirala u svoj program. Ipak, dok partija zvanično naglašava važnost ideja obaju lidera, čini se da su ideje Deng Xiaopinga, ideatora moderne Kine i *socijalizma sa kineskim karakteristikama*, potisnule maoizam, dok od lenjinizma i marksizma, sa druge strane, čini se nije ostalo ništa osim komunističke partije – koja uz sve promjene, modernizaciju i reforme načina vladavine, zadržava strukturu prave komunističke partije (McGregor, 2011).

Lideri i njihova zaostavština

Sistem odlučivanja u Kini se mijenjao od kada je Mao Zedong čuvenim govorom od 1. oktobra 1949. godine proglasio osnivanje Narodne Republike Kine kao jednopartijske tvorevine na čelu sa KPK-om.⁵ Kada je riječ o institucijama, i one su se vremenom mijenjale, prilagođavale, nestajale, bile obnavljane, stvarane su nove, a

⁵ U Kini postoje i druge partije osim KPK-a, tzv. *demokratske partije*, ali one ne mogu osvojiti vlast niti postoje parlamentarni izbori u Kini. Sve partije su pod direktnom ili indirektnom kontrolom KPK-a, koja im nekada dodijeli neki resor u Vladi.

sve kao posljedica unutarpartijskih obračuna (kao na primjer za vrijeme Kulturne revolucije)⁶, ili u zadnje vrijeme, u cilju prilagođavanja novim izazovima i globalnim promjenama. Upravo je sposobnost za “prilagođavanje” novim društveno-političkim uslovima i jedan od ključnih razloga opstanka komunističke partije u Kini, koji je posebno doveden u pitanje poslije velikog poraza koji je globalni komunizam pretrpio s krajem 20. vijeka, odnosno s rušenjem Berlinskog zida i raspada Sovjetskog Saveza.

U prvim decenijama komunističke vladavine, sistem su oblikovale jake ličnosti koje su bile na čelu partije (tu se prije svega misli na Mao Zedonga i kasnije Deng Xiaopinga, kao najuticajnije ličnosti u komunističkoj historiji Kine), jer, kao i u mnogim drugim komunističkim sistemima, moć je bila skoncentrisana na uzak krug ljudi okupljenih oko vrhovnog lidera koji *de facto* vlada doživotno. Kasnije u sistemu počinje da prevladava logika vladanja koja se oslobađa individualizma odnosno jakih harizmatičnih političkih figura, a vlast se raspoređuje na širi krug ljudi.

Kada je riječ o kineskim liderima, ustaljena je praksa da svaki lider tokom svoje vladavine doprinese oblikovanju partijske ideologije. Mao Zedong je bio jedan od najradikalnijih lidera koji nije volio birokratiju. On je smatrao da je administracija vremenom podložna korupciji i da je naklonjena elitama, odnosno da se udaljava od naroda i revolucionarnih ideja. Tako je pokušavao da pronađe način za direktan kontakt sa masama. Najtragičnija posljedica je svakako bila *Kulturna revolucija*.

Njegova apsolutistička vlast je doživjela fijasko na ekonomskom i političkom polju. Naime, ekonomski sistem koji je Mao Zedong implementirao, doživio je poraz, ispoljavajući nedostatke već od njegovih ranih faza i čuvenog *velikog koraka naprijed*, sa kojim je Mao htio da se disocira od Sovjetskog Saveza, ali koji umjesto brzog progressa dovodi do gladi i društvene katastrofe. Kako piše Wang Yukai (*The People's Daily*, 11. oktobar 2011) “planirana ekonomija je postala veliko drvo, sa čvrstim korijenjem, razgranato i sa dosta lišća, ali sa malo plodova”. Ipak, treba napomenuti da je kineska ekonomija, uz sve greške napravljene tokom Maove ere, uspjela da raste 4,4% godišnje u prosjeku, što je značilo uvećanje GDP-a za četiri puta u razdoblju između 1949. i 1980. Osim toga kineski je *Human Development Index* uvećan za 3 i po puta u istom razdoblju (Jacques, 2012).

Na spoljnopolitičkom planu, Mao Zedong je vodio dosta radikalnu politiku. Njegov prioritet je bila bezbjednost zemlje dok je bio preokupiran socijalističkom revolucijom u svijetu. Tako je i period njegove vladavine bio karakterisan raznim konfliktima i teškim kohabitacijama sa ostalim zemljama, koji su doveli do gotovo

⁶ Pogledati članak: Shambaugh (2007), u kojem se iz primjera Odjeljenja za međunarodne odnose KPK-a vidi put jedne institucije od 1949. do danas.

potpune izolacije Kine. Tome su doprinijeli i njegovi politički potezi u zemlji, kao na primjer već pomenuta *Kulturna revolucija*, kada su gotovo sve institucije, pa i one koje se bave spoljnom politikom bile oslabljene, a neke čak i ukinute.

U Maovom periodu je bilo i uspješnih diplomatskih aktivnosti, kao što je približavanje Kine, i njen pokušaj preuzimanja liderstva, među zemljama tzv. *trećeg svijeta*. Takođe, Zhou Enlai, jedna od najistaknutijih ličnosti u modernoj historiji Kine, i čovjek od Maovog najvećeg povjerenja, je uspješno vodio kampanju zbližavanja Kine i SAD-a, u cilju izolacije i balansiranja Sovjetskog Saveza, što je često percipirano kao svojevrsan spoljnopolički uspjeh Kine toga vremena.⁷

Nakon smrti Mao Zedonga, i turbulentnih godina borbe za vlast, na čelo Kine dolazi Deng Xiaoping. On je odstupio od Maovog populizma, te svoju politiku usredsređuje na ekonomski razvoj zemlje počinjući da implementira koncept *socijalizam sa kineskim karakteristikama*. “Nije važno koje je boje mačka, dok god lovi miša”, čuvena je metafora izgovorena od strane Deng Xiaopinga, toliko puta citirana, ali koja najbolje opisuje pragmatičnost ovog lidera. Kako će kasnije napisati njegov prevodilac, Victor Zhikai Gao (2012), bilo je bitno (u Dengovom vremenu) “da se promovise razvoj i poveća produktivnost, koristeći bilo kakva sredstva, i otvoriti nova radna mjesta i poboljšati životni standard stanovništva”. To je značilo da ako je potrebno, i kapitalistički način ekonomije je prihvatljiv, naravno, dok god ne dira u srž političkog sistema. Politički sistem je mogao da se prilagodi novom zaokretu u ekonomiji, ali Deng nije imao namjeru da suštinski mijenja isti, iako su mnogi, prije svega na Zapadu, u to vjerovali, pod postulatima da kapitalizam, u konačnici, vodi do demokratije. Suprotno očekivanjima, Deng je vratio lenjinistički sjaj partiji i još više učvrstio njenu vlast.

Deng je na Tienanmenu 4. juna 1989. godine dao do znanja da neće biti prostora za reakcionizam niti bilo kakve reforme koje mogu dovesti u pitanje vladavinu partije. Od krvavog gušenja demonstracija na Tienanmen trgu, KPK je gotovo svoje bivstvovanje skoncentrisala na ekonomski razvoj. Od tada, ekonomski rast postaje i glavni izvor iz kojeg će KPK crpiti svoj legitimitet.

Reforme koje je Deng započeo, krajem 70-ih i početkom 80-ih godina, su bile neminovne, ali isto tako i bolne za kinesko društvo. U tom periodu zadatak spoljne politike je bio da obezbijedi povoljan međunarodni ambijent kako bi reforme išle svojim tokom. To je značilo nemiješanje Kine u važna pitanja i globalne probleme, odnosno, kako je i sam Deng rekao kada je u pitanju međunarodna politika: “Kina bi trebala da sagne glavu i ne preuzima vođstvo” (Zhao, 2013).

⁷ Za više detalja koji se tiču Nixonove iznenadne posjete Kini, koja će i konačno značiti normalizaciju odnosa dviju zemalja, pogledati arhivu CIA-e, sada dostupnu javnosti (The National Security Archive, 11. decembar 2003).

Bilo je jasno da su vremena kada je Maova Kina učestvovala u ratovima (čitaj Koreja, Vijetnam, Rusija, Indija), i težila da postane lider tzv. *trećeg svijeta*, pokušavajući da preotme vodeću ulogu Sovjetskog Saveza u socijalističkom bloku, bila završena. Isto je važno i za unutrašnju politiku opterećenu problemima izazvanim promašenim ekonomskim modelom (*veliki korak naprijed*), *Kulturnom revolucijom*, i kasnijim borbama za vlast u posljednjim godinama Maovog života i poslije njegove smrti⁸, sa kulminacijom svih problema na Tienanmenu 1989. godine. Ukratko, sva ta dešavanja i politički procesi su izmorili kinesko stanovništvo pa samim tim stvorili veliku potrebu za stabilnošću i odbacivanjem ideja o bilo kakvim nasilnim promjenama ili pak nasilnom ubrzavanju promjena (i među rukovodstvom i kineskim narodom). Stabilnost je postala ključna riječ za kinesku politiku, i društvo uopšte.

Dengov nasljednik Jiang Zemin je takođe dao svoj teorijski doprinos, koji je doveo do jedne od presudnih reformi KPK-a, koja je produžila ako ne i zabetonirala vlast partije.⁹

Najveći doprinos Jiang Zemina oblikovanju, odnosno nadogradnji partijske ideologije, je svakako teorija *tri reprezent*. Ovaj termin je tada generalni sekretar Jiang prvi put upotrebio 2000. godine tokom “inspeksijske turneje”¹⁰ u Guangdong provinciji, gdje je objasnio podršku naroda koju KPK uživa, rekavši da je KPK tokom svoje istorije uvijek bila predstavnik (1) naprednih socijalnih proizvodnih snaga, (2) progresivnih elemenata napredne kineske kulture i (3) fundamentalnih interesa većine.¹¹

⁸ Tokom *Kulturne revolucije*, Mao Zedong naređuje odstranjivanje iz partije reformističkih i umjerenih elemenata (u zatvoru će završiti i kasniji lider Deng Xiaoping, a ista sudbina je zatekla Maovog nasljednika Lio Shaoqia, koji je u zatvoru i umro), dok promovise uspon radikalnih aparatčika među kojima je Lin Biao, koji će kasnije biti optužen za zavjeru protiv Mao Zedonga te će poginuti u avionskoj nesreći u nikada razjašnjenim okolnostima. Mao je izabrao Hua Guofenga za nasljednika, sa ciljem da drži pod kontrolom radikalne elemente predvođene *Bandom četvorke*, na čijem je čelu bila Maova žena iz trećeg braka Jiang Qing. Novi lider Hua Guofeng je uspio da eliminiše četvorku i da izoluje radikalne elemente, zadavši im možda i odlučujući udarc, no nije mogao da spriječi uspon sve popularnijeg Deng Xiaopinga, koji se 1977. vratio iz egzila iz unutrašnjosti Kine, nakon čega je brzo stigao do čela partije.

⁹ Deng je obavljao razne političke funkcije, no bez obzira na njegove funkcije ili činjenicu da je bio penzionisan od početka devedesetih godina, od kada je preuzeo vlast (hapšenjem “bande četvorke” na čelu sa Maovom suprugom) pa sve do smrti, on je smatran za lidera KPK-a, odnosno najvažniju političku figuru u zemlji.

¹⁰ Na engleskom “inspection tour”, karakteristični obilasci zemlje koje su praktikovali mnogi lideri KPK-a, tokom kojih često promovisu neku ideju ili pozivaju na mobilizaciju svih resursa u određene svrhe.

¹¹ To je značilo, po riječima samog Jianga, da kada je riječ o proizvodnim snagama, “partijska teorija, smjernice, program, principi i politika moraju pratiti razvoj proizvodnih snaga”, kako bi iste

Kada je u pitanju spoljna politika, Jiang je uveo koncept *daguo waijiao* ili diplomatija velike sile. To je značilo da s obzirom na to da Kina devedesetih godina još uvijek nije bila globalni igrač “zbog još uvijek limitirane ekonomske, vojne i geopolitičke snage, trebala bi tražiti svoje mjesto u spoljnim odnosima makar kada je riječ o Azijsko-pacifičkoj regiji” (Lam 2006: 159). Po Jiangovom shvatanju, to koliko će Kina moći da igra ulogu “velike sile” zavisilo je od odnosa sa SAD-om, te je u očima mnogih predsjednik Jiang viđen kao zagovarač pro-američke politike. Tih godina će sukob sa Vašingtonom oko Tajvana i bombardovanje kineske ambasade u Beogradu, predstavljati svojevrsni simbol poraza takve Jiangove politike prema SAD-u, i otkriti velike slabosti tadašnje Kine. U svijetu koji je prolazio kroz fazu američke “hegemonije” ili “unilateralizma”, Kina je postajala previše velika da bi održala politiku *niskog profila*. Politika Deng Xiaopinga je morala biti revidirana.

Tokom izbora Hu Jintaoa za nasljednika Jiang Zemina dešava se prva mirna smjena vlasti u komunističkoj historiji Kine.¹² Hu je vrlo dobro znao da balansira između raznih frakcija u partiji, kao i da nađe podršku i naklonost uticajnih ličnosti iz partije, kao što su Song Ping, Hu Yaobang, Deng Xiaoping i kasnije Jiang Zemin (Ewing, 2003). Ono što je presudno za njegovu karijeru je svakako bliskost sa tadašnjim liderom i najuticajnijom ličnosti u Kini, Deng Xiaopingom. Upravo je veza sa Dengom bila ključna preporuka Hu Jintaoa da bude predložen od strane Jiang Zemina za njegovog nasljednika.

Koncept “perspektiva naučnog razvoja” je najveći doprinos Huove generacije lidera ideološkom oblikovanju KPK-a. Po toj teoriji tržišna ekonomija će opet, kada za to dođe vrijeme, biti zamijenjena sa socijalizmom sa *posebnim kineskim karak-*

teristikama. Uvijek napredovale i razvijale se te samim tim i donijele unapređenje životnog standarda. Dalje, kada je riječ o drugom *reprezentu*, odnosno predstavljanju orijentacije za kinesku naprednu kulturu, Jiang misli da opet “partijska teorija, smjernice, program, principi i politika moraju obuhvatiti sve rekvizite za vođenje razvoja, bilo nacionalnog, naučnog ili narodnog, te socijalističke kulture, prilagođene potrebama modernizacije”, kako bi se unaprijedili moralni i etički standardi kineskog društva i obezbijedila intelektualna podrška “ekonomskom razvoju i društvenom progresu”. Konkretno, kada je riječ o tome da KPK zastupa interese velike većine kineskog naroda, misli se na to da “partijska teorija, smjernice, program, principi, politika i njen sveobuhvatni rad moraju istrajati u tome da osnovni interesi naroda uvijek budu njena početna tačka i krajnji cilj”. U maju 2002. Jiang je svoju teoriju Tri reprezentata stavio rame uz rame s marksizmom, lenjinizmom, Maovim i Dengovim mislima, naglašavajući da je ta teorija inspirisana istim duhom kao i doprinosi pomenu- tih komunističkih velikana, dajući joj tako na značaju” (*The People's Daily*, 23. jun 2006).

¹² Hu je pokrивao pozicije provincijskog sekretara u najsiromašnjoj regiji Guizhou i možda najosjetljivijoj, Tibetu (gdje je bio prvi civilni sekretar u historiji komunističke Kine), osim što je bio lider Komunističke lige mladih, za čiju se frakciju najčešće i vezuje njegovo ime. Hu Jintao je koristio vojsku ugušio pobunu na Tibetu, malo prije nego li će se desiti Tienanmen. Za više detalja o Huovoj karijeri pogledati Ewing (2003).

teristikama. Takođe, Hu i njegova generacija lidera su potpisnici teorije *socijalne harmonije* koja se nadograđuje na Dengovu politiku “puštanja nekih regija i ljudi da se obogate” (Kien-Hong Yu i Chow, 2008). To znači da poslije puštanja “bogaćenja” nekih regija i ljudi, treba tražiti ponovo harmoniju među raznim socijalnim grupama, što bi značilo da bogati daju jedan dio sredstava siromašnima – jednom riječju, stabilizacija socijalizma. Još jedan koncept koji je karakterističan za vrijeme Huovog liderstva je i “ljudi u centru”, koja će naći prostora i u spoljnoj politici, a najbolji primjer je evakuacija kineskih građana iz Libije tokom “arapskog proljeća” (Grgić, 2013).

Ono što je važno naglasiti, a što odlično primjećuje Alice Miller (2011), jeste da su svi koncepti i teorije proizašle iz Huove ere, bile promovisane kao produkt čitavog liderstva, odnosno “kolektivne mudrosti”, što je još jedan primjer naglašavanja kolektivnog liderstva naspram lidera i kruga ljudi oko njega.

Ovakvi koncepti i teorije liderstva mogu se interpretirati i u duhu traženja konsenzusa među raznim strujama u partiji, ili traženjem, odnosno potvrđivanjem legitimiteta pred kineskim narodom. Onda kada Kina predaleko ode sa kapitalizmom, dođe do ideološke reedukacije koja zadovolji, još uvijek značajno prisutne, konzervativne struje.¹³ Naime, iako je Deng Xiaoping potisnuo radikalnu ljevicu od 1992. godine, u KPK-u postoje značajni elementi koji ne žele da se udaljavaju od tradicionalnog kineskog komunizma. Sve to treba balansirati i držati pod kontrolom. Takođe, nove trendove, kao što je kapitalizam, treba nekako upakovati u komunističku (marksističku) retoriku KPK-a, koja ostaje njen glavni ideološki koncept, kako to briljantno objašnjava Kerry Brown (2012).

Kada je riječ o spoljnoj politici, Hu Jintao je osigurao da kineska spoljna politika bude u skladu sa rastućim statusom Kine kao “skoro pa velesile” (Kien-Hong Yu i Chow, 2008). Hu će njegov program da usmjeri u stvaranje “harmoničnog svijeta”.¹⁴ Upravo je u eri Hu Jintaoa i njegove generacije lidera (tzv. 5. generacije lidera), Kina uzdigla svoju diplomatiju na globalni nivo. Kina je počela da bude prisutna u svim dijelovima svijeta, a njeni interesi da prevazilaze regionalne okvire.

¹³ U svojim govorima i djelovanju, kroz čitavu karijeru, Hu Jintao je ostao vjeran ubjedenju da KPK mora zadržati monopol nad vođenjem države. U cilju re-edukacije članova i podsjećanja na korišćene komunizma, Hu je pokrenuo *Bao Xian pokret*, koji je zahtijevao da tadašnjih preko 70 miliona članova posveti neko vrijeme izučavanju starih tekstova, među kojima i djela Mao Zedonga (Yardley, 2006).

¹⁴ Hu je pojasnio da “istorijski trend za mirom, razvojem i kooperacijom predstavlja neviđenu priliku za realizaciju mirne i harmonične koegzistencije među raznim državama i ljudima, i dakle postoji objektivna mogućnost za stvaranje harmoničnog svijeta” (*The People's Daily*, 26. novembar 2009).

Nakon Deng Xiaopinga, zatvara se jedna epoha kada je u pitanju rukovođenje partijom, odnosno državom. Kina prelazi sa vladavine harizmatičnog lidera u sistem kolektivnog liderstva. Kako napominje Cheng Li (2012: 608), uz činjenicu da su imali veliko administrativno iskustvo i sposobnost u pronalaženju političkih kompromisa i stvaranju koalicija “i Zeminu i Jintaou su nedostajali harizma i revolucionarna prošlost koje je imao Deng (...) te su samim tim bili tek prvi među jednakima u svojoj generaciji liderstva”.

Kolektivno liderstvo

Iako ga mnogi smatraju za posljednjeg apsolutnog lidera KPK-a, Deng Xiaoping je uveo reforme koje su bile esencijalne za pojavu kolektivnog liderstva. Naime, on je bio inicijator dviju značajnih reformi koje su povele Kinu u tom pravcu. Jedna je svakako usvajanje penzionog sistema za čitavu administraciju, a prije svega za lidere, te uvođenje limita od dva mandata za sve glavne funkcije. To je onemogućilo doživotnu vladavinu i ubrzalo promjenu generacija na vrhu države i partije. Kako Zheng (2012: 93) kaže: “zahvaljujući limitu godina poslije kojih bi lideri morali da idu u penziju, promjena elite na svim nivoima vlasti je postala neuporedivo brža nego u bilo kojem drugom sistemu, uključujući i demokratije”. Tako su na 17. Narodnom kongresu KPK-a održanom 2007. godine svi članovi Centralnog komiteta rođeni prije 1940. morali u penziju (Li, 2009).

Druga reforma je započinjanje regrutacije kadra iz svih slojeva društva, što je demonstriralo otvorenost partije pa samim tim i njenu veću fleksibilnost, a takođe je otvorilo vrata za inkorporiranje u sistem novonastalih klasa koje su direktan ili indirektan proizvod ekonomskog razvoja. Odluka da i ljudi na čelnim pozicijama u privrednim društvima i vlasnici privatnih kompanija mogu postati članovi partije biće i konačno uvedena od strane Jiang Zemina 2001. godine (što je bilo i u duhu njegove teorije *tri reprezentata*) (Dickson, 2007).

Ovdje treba dodati još dva bitna razloga koja su dovela do percepcije generalnog sekretara partije kao funkcije *primus inter pares*, a koja nisu posljedica političkih reformi, već, na neki način, prirodne evolucije političkog sistema. Prvi je pojavljivanje civilnih lidera, predstavnika nove generacije birokrata koja nije direktno učestvovala u revoluciji i stvaranju KPK-a, pa samim tim nema harizmu niti apsolutni autoritet ranijih političara koji su direktno učestvovali u revoluciji (Ning, 2001).

Drugi je svakako promjena političkih prioriteta države, kako na međunarodnom tako i na unutarpolitičkom planu. Naime, već od Dengove konsolidacije na samom vrhu KPK-a, i njegove promjene ekonomskog kursa, te kasnije političkog šoka zvanog Tienanmen, KPK svoj legitimitet crpi direktno iz ekonomskih performansi zemlje, te samim tim ekonomija postaje prioritet i na unutrašnjem i na me-

đunarodnom planu. Vrijeme odlučivanja o “životu i smrti”, odnosno opstanku revolucije i raznim drugim, za sistem egzistencijalnim pitanjima, se završava, a lideri KPK-a svoj legitimitet vežu za ekonomiju. Samim tim i način odlučivanja, odnosno broj ljudi i institucija koje odlučuju o pitanjima međunarodne i unutrašnje politike, postaje veći i raznovrsniji (Lampton, 2001).

Glavni instrument kolektivnog liderstva je svakako Stalni komitet (SK) Politburoa u kojem je skoncentrisana najveća politička moć. Umjesto piramidalne strukture, SK je sastavljen od članova od kojih svaki ima svoj resor, a odlučivanje se vrši traženjem konsenzusa. Naravno, zbog limitiranosti informacija ne možemo znati kako se tačno odvija donošenje odluka ili eventualno glasanje (ili bolje reći izjašnjavanje) o odlukama i kakva je dinamika istog procesa (Miller, 2011).

Kolektivno liderstvo, koliko god bilo dio evolucije KPK-ove vladavine i nepohodan dio reformi političkog sistema kako bi se isti prilagodio novim političkim uslovima (bilo unutrašnjeg ili međunarodnog karaktera), takođe je pomognuto jačanjem uticaja raznih frakcija u partiji. U nedostatku apsolutnog lidera frakcionizam je postao bitan element (što ne znači da nije bio prisutan ranije) na kineskoj političkoj sceni.

Mogu se izdvojiti dvije najdominantnije frakcije u KPK-u. Jedna je tzv. “populistička” i okupljena oko bivšeg sekretara Hua i ljudi koji su gradili karijeru kroz Ligu mladih KPK-a (Li, 2012b). Druga je tzv. “elitistička” u kojoj dominira frakcija “Šangaj kliše” (ili banda – ne u pejorativnom smislu), okupljena oko Huovog prethodnika Jiang Zemina (Li, 2012b). Ipak, kako piše Li (2009: 389), ove dvije kategorije se ne mogu lako podijeliti po ideološkoj liniji, odnosno na “liberale i konzervativce”, ili po idejama vezanim za budućnost partije, odnosno na “reformatore ili tvrdolinijaše”. Neko ovim grupama dodaje i frakciju “kneščića” odnosno funkcionera sa jakim familijarnim vezama i roditeljima koji su bivši revolucionarni lideri. Ipak oni dominantno pripadaju “elitističkom” kampu, pa se možda i ne može govoriti o posebnoj frakciji. Cheng Li (2005) čak piše o svojevrsnom bipartitizmu unutar KPK-a kroz koji se mogu objasniti odnosi snaga u kineskoj politici, odnosno u KPK-u. Naravno, ovo su samo neke podjele vezane za političke interese: uz njih postoje i konzervativne, desničarske, ljevičarske struje i razne druge podjele u partiji. Treba biti oprezan kada je riječ o frakcijama i interesnim grupama unutar KPK-a. Takođe, treba imati na umu da je kineski sistem karakterističan po “decentralizovanom autoritarizmu”, koji podrazumijeva konfrontaciju centra i periferije. To je još više isprovocirano opsesijom ekonomskim rastom na lokalnom nivou, te stalnim takmičenjem među regijama u privlačenju stranog kapitala. Često periferna administracija ignoriše upute iz Pekinga, pogotovo one koje se tiču zaštite životne sredine.

Takođe ne treba zanemariti ni uticaj oružanih snaga na politiku, i važnost za lidere da održavaju vezu i kontrolu nad istima. Generalni sekretar Xi Jinping je to

shvatio već na samom početku svog uspona u partiji te je jedan dio svoje karijere i proveo služujući u istima. Robert Lawrence Kuhn, koji piše o sadašnjem lideru KPK-a, ističe da Xi osjeća “posebnu naklonost prema Armiji” (Cabestan, 2012).

Ograničavanje moći pojedinaca, odnosno sprječavanje pojave jakog lidera kroz systemske promjene koje su dovele do pojave kolektivnog liderstva, ima više koristi. Takav sistem je institucionalizovao frakcije i omogućio njihovu saradnju. Naime, s obzirom na to da stalni komitet ima sedam članova, sve frakcije mogu naći mjesta da ostvare svoj uticaj. Ipak, pitanje ko će biti premijer ili predsjednik, odnosno sekretar, i dalje zadržava svoj značaj, jer iako sve važnije odluke ipak treba donijeti konsenzusom, predsjednik, ustaljena je praksa, postaje i čelna osoba Centralne vojne komisije (izuzetno bitnog tijela za političku kontrolu oružanih snaga) te mu njegov položaj omogućava mnogo povoljniju poziciju u promovisanju politike frakcije koju zastupa.

Kada je riječ o frakcijama i poziciji generalnog sekretara, postavlja se pitanje koliko je ona omogućila Hu Jintaou da lobira za predstavnike svoje frakcije, jer od sedam članova SK-a, iz Huove frakcije *tuanpai*, odnosno “populista” pozicije su uzela samo dvojica.

Tranzicija u vrhu

Od odlaska sa funkcije Deng Xiaopinga, postalo je učestalo pravilo da se promjena na čelu KPK-a, odnosno države, dešava svakih deset godina, ili nakon dva petogodišnja mandata, što je limit za većinu liderskih pozicija u Kini, pa samim tim i za generalnog sekretara odnosno predsjednika države. Cheng Li (2012) nabroja razne institucionalne reforme koje su učinile političku tranziciju “poštenijom” i “konzistentnijom”, a ujedno ubrzale vrijeme promjene liderstva:

1. Više kandidata za jedno mjesto – pravilo koje se primjenjuje za izbor članova CK-a, a poznatije kao “više kandidata nego fotelja”.
2. Tajno glasanje – članovi partijskih komiteta na višem nivou (uz obavezno dvotrećinsko prisustvo) tajno glasaju za partijske sekretare i njihove zamjenike za niže partijske komitete.
3. Ograničenje mandata – već smo pomenuli da važi pravilo od najviše dva mandata za visoke pozicije u partiji i državi (rotacija kadra, odnosno konstantna promjena, važi i na nižim nivoima, tako na primjer kadar ispod ministarskog nivoa, po pravilu, mora biti transferiran nakon drugog mandata, odnosno deset godina službe na istoj poziciji (Brødsgaard, 2012)).
4. Starosni limit – odnosno obavezna penzija za sve pozicije, nakon određenih godina, u zavisnosti od slučaja limit je 65 ili 67 godina.

5. Regionalna zastupljenost u Centralnom komitetu – odnosno svaka administracija na provincijskom nivou ima pravo na dva mjesta u punom sastavu CK-a.
6. “Zakon izbjegavanja” u odabiru visokih funkcionera na lokalnom nivou – svaki provincijski sekretar partije, sekretari disciplinskih komisija, i šefovi policije obično služe u provincijama u kojima nisu rođeni (Li, 2012d).

Gore nabrojane i slične reforme su u skladu sa onim što se u KPK-u potencira kao “unutar-partijska demokratija”, a zamjena je za reforme koje bi vodile ka demokratizaciji ili multipartijskom sistemu koji se čini potpuno odbačen od strane lidera KPK-a (još od pokušaja ozbiljnijih reformi u tom smjeru Zhao Ziyanga) (Li, 2005).

Promjena u vrhu partije u 2012/2013. godini je tek druga mirna smjena vlasti u komunističkoj historiji Kine. Bivši sekretar Jiang Zemin je došao na vlast uz unutar-partijske razmirice koje su otvorili sukobi između reformista i konzervativaca, dok se njegovo imenovanje desilo u trenutku kada je Kina bila u dubokoj krizi, a mnogi su smatrali da je KPK bila na ivici opstanka. Čak je i imenovanje Hu Jintaoa, iako prva mirna tranzicija moći u komunističkoj Kini, malo ukaljano odlukom Jiang Zemina da zadrži svoju poziciju u Centralnoj vojnoj komisiji (CVK), par godina nakon napuštanja rukovodeće funkcije u partiji.

Bojazni nekih posmatrača da će se isto desiti i Xi Jinpingu, nisu se obistinile. Hu Jintao je ostao dosljedan institucijama i novostvorenoj praksi, te je sve svoje funkcije predao svom nasljedniku. Takođe, Xi Jinping je i prvi lider kojeg nije izabrao neki revolucionarni lider, jer kako podsjeća Cabestan (2012), Deng Xiaoping je izabrao i Jiang Zemina i Hu Jintaoa.

Osim promjene u samom vrhu, tokom političke tranzicije došlo je do promjene na oko 70 posto pozicija u glavnim organima partije: Državnom savjetu, SK-u Politbiroa, CVK-u. Samim tim dolazi do potpune tranzicije sa četvrte na petu generaciju kineskih lidera (Li, 2012a).

Sam proces tranzicije u vrhu partije je dosta kompleksan i naravno drugačiji od iskustava na Zapadu, pa čak i od sličnih komunističkih sistema u prošlosti. Imena onih koji će naslijediti čelne ljude u partiji i državi su poznata mnogo godina prije formalnog preuzimanja pozicija. Naime, njihov odabir, osim preporuke generalnog sekretara, je plod konsenzusa koji mora da zadovolji sve interesne struje u partiji. Vremenom će se predodređeni članovi za najvažnije pozicije postepeno integrisati u liderske strukture partije i države, prolazeći razne funkcije, dok poslednjih godina služe kao potpredsjednici (bilo u partiji ili državnim institucijama), odnosno kao zamjenici na funkcijama koje će u budućnosti obavljati. Takođe, što je bio slučaj i sa Hu Jintaom i Xi Jinpingom, nekoliko godina prije preuzimanja liderske pozicije bivaju uključeni u diplomatske aktivnosti, koje osim sticanja diplomatskog iskustva, imaju za cilj da budući prvi čovjek države upozna svoje kolege u inostranstvu.

Tako je i poslednja tranzicija u Kini počela mnogo prije 2012. godine kada će se i zvanično formalizovati kroz institucije partije i države. Još 2008. godine (kada je došlo do reizbora Hu Jintaoa za generalnog sekretara), Li Keqiang (sadašnji premijer) i Xi Jinping (sadašnji predsjednik i generalni sekretar KPK-a) izabrani su za članove SK Politbiroa (i to: Li kao sedmi član, a Xi kao šesti po rangu u hijerarhiji SK-a) (Shambaugh, 2007). Već tada se špekulisalo da se radi o nasljednicima Hu Jintaoa i Wen Jiabaoa. Inače, neki posmatrači kineske politike pišu da se u odabiru kadra SK Politbiroa 2008. godine, mogao uočiti uticaj bivšeg sekretara Jiang Zemina, pogotovo kada je riječ o Xi Jinpingu, sekretaru KPK-a u Šangaju (Jiangovog glavnog uporišta).¹⁵ Jintaov prvi izbor je navodno bio Li Keqiang, ali nije uspio da ga progura do mjesta generalnog sekretara, jer nije dobio konsenzus u vrhu partije i među raznim frakcijama koje su promovisale svoje ljude u vrhu (Bi, 2008).

Izbor čelnih ljudi u KPK-u je jedan kompleksan i temeljit proces gdje se iznenađenja teško mogu desiti. Takođe, kineski sistem ne trpi pretvaranje politike u “show”, niti skupe marketinške kampanje pune retorike i obećanja. Na kraju krajeva, kineski lider treba da bude prihvatljiv za partiju, ne i da se sviđa građanima države koju će da vodi.

Nekoliko godina prije nego li će biti zvanično izabran, a kada ne ostane niti malo nedoumica oko njegovog imenovanja, kineski će budući lider biti dosta rezervisan u ne baš čestim javnim pojavljivanjima izbjegavajući bilo kakve neodmjerne izjave. Takva praksa otežava predviđanja oko toga kakvu će politiku voditi budući lider, te kakve stavove zauzima o nekim važnim pitanjima.

Treba istaći da ima i uticajnih stručnjaka koji se slažu da, iako se predstavlja kao takav, sistem izbora novih lidera KPK-a nije zasnovan na meritokratiji. Kao što primjećuje Cheng Li (2012b: 604), svi kandidati za liderska mjesta i tokom poslednje tranzicije se ističu po: “jakim familijarnim vezama, pripadnosti nekoj od frakcija i klijentelističkim odnosima”.

Kolektivno liderstvo i tranzicija u vrhu partije koja je vremenom ustanovljena, uz sve norme (ograničenje od dva mandata, limit godina itd.) koje regulišu čitav proces čine kineski sistem stabilnijim. Ovakav proces je koliko-toliko obezbijedio da na vrh KPK-a, odnosno partije, ne mogu doći ljudi bez iskustva, bez određenog poznavanja čitavog sistema i bez političkog ugleda. Ovakav sistem sigurno neće

¹⁵ Treba uvijek imati rezervu kada su u pitanju ovakve tvrdnje, iako nisu daleko od logike, jer u kineskoj partiji i dalje vlada princip tajnosti te je teško donositi konačne zaključke zbog nedostatka konkretnih dokaza. Ono što treba uzeti u obzir jeste da je Jinping dužnost generalnog sekretara partije u Šangaju obavljao tek nekoliko mjeseci, dok je u Fudžijan provinciji radio na raznim funkcijama gotovo dvadeset godina, tako da je možda teško tvrditi da pripada baš Šangajskom lobiju. Ono što jeste tačno je da pripada generaciji “kneščića”, odnosno djeci nekada visokih funkcionera KPK-a, a koji su aktivni i obično na visokim funkcijama u partiji. Pogledati Jianhai Bi (2008).

uvijek obezbijediti vladavinu najboljih, ali isto tako, čini se i da su oni koji ne posjeduju kvalitet udaljeni od procesa vladanja.

Ono što ostaje da se vidi jeste da li je ovakav sistem održiv dugoročno, i da li se može unaprijediti dovoljno da spriječi borbu frakcija i onemogući pojavu nekog novog Bo Xilaia.

Promjena liderstva i spoljna politika

Na osnovu svega gore navedenog, možemo zaključiti da sama tranzicija, s obzirom na trenutni sistem kolektivnog liderstva ne može radikalno da promijeni spoljnu politiku Kine. Ona je osuđena da ostane u okvirima principa koji su definisani tokom poslednjih decenija, a kojima su razni lideri davali svoj doprinos (slično doprinosu partijskoj ideologiji koju smo ranije pomenuli). Zato nije isključeno da će i novo liderstvo samo unijeti neke novine ili oblikovati spoljnopoličku strategiju Kine (to je čak i neophodno s obzirom na promjene koje se dešavaju na međunarodnoj sceni), ali teško da će donositi radikalne odluke koje bi mogle Kinu da skrenu sa već definisanog kursa.

Ipak, neminovno je da lider ima određenu ulogu u kreiranju spoljne politike. Kada je u pitanju Xi Jinping, kako piše Robert Lawrence Kuhn (2012), radi se o pragmatičnom i umjerenom političaru, bez radikalnih inklinacija, ali prisutnog nacionalnog ponosa i poštovanja kineske istorije, no istodobno i čovjeku koji razumije obične ljude i koji nije opčinjen svojim statusom, i koji poštuje institucije.

Više od toga ko je na čelu, na kinesku spoljnu politiku će uticati uslovi u kojima se ona nalazi u datom periodu, a na koje, osim međunarodnih faktora, utiče i položaj Kine u međunarodnoj zajednici (položaj koji se drastično mijenjao poslednjih decenija). Naravno, položaj Kine je umnogome uslovljen njenim nevjerovatnim ekonomskim rastom, kao i dešavanjima na međunarodnoj sceni. Čini se da se spoljnopolička agenda kineskih lidera sastoji od odgovaranja na iskušenja u kojima se Kina nalazi, više nego li od preuzimanja inicijative i pokretanja bilo kakve spoljnopoličke ofanzive ili preuzimanja rizika koji bi mogao da naudi kineskom imidžu i spoljnopoličkim principima. Upravo se to očekuje i od Xi Jinpinga, iako je rano govoriti o njegovim spoljnopoličkim aktivnostima.

To isto važi i za kontekst u kojem će Xi Jinping, *in primis*, i generacija lidera koju predstavlja funkcionisati. Za vrijeme sekretara Jianga, Kina je bila u delikatnom trenutku kada je u pitanju unutrašnja politika, dok je na međunarodnoj sceni morala da se suoči sa SAD-om koji je bio na vrhuncu svoje moći (unilateralizam za neke, hegemonija za druge).

Zatim, u ranoj fazi Huove vladavine, Kina počinje da uviđa rezultate ekonomskog rasta, koji se ogledaju u brzom usponu u međunarodnoj zajednici, dok je opet za glavnog rivala ili partnera imala SAD, u možda najagresivnijoj fazi u svojoj

modernoj historiji (kao posljedica 11. septembra i napada na Nju Jork i Pentagon). Mnogi principi koje je Kina bezuslovno zastupala i koje i danas zastupa na međunarodnoj sceni (između ostalog poštovanje suvereniteta među državama, nemiješanje u unutrašnju politiku drugih država, mirna koegzistencija), su bivali pogaženi od njenog najvećeg trgovinskog partnera. U drugoj polovini Huovog mandata, Kina još više napreduje, te postaje teško skrivati njene kapacitete. Na samom kraju njegovog mandata, spoljna politika se čini nedovoljno adekvatnom kineskim interesima i njenoj političkoj moći.

Politički trenutak u kojem peta generacija lidera preuzima vlast je još kompleksniji. Arapsko proljeće, svjetska finansijska kriza (prije svega na zapadu) i kriza u Ukrajini, su samo neki od konkretnih problema u svijetu. Osim toga tu su i promjene u međunarodnim odnosima, a kojima je i Kina dala svoj doprinos. Naime, SAD ne uživa unilateralni momenat sa kraja prošlog vijeka, dok Kina i Rusija nastavljaju da zastupaju slične stavove bez obzira na obostranu rezervisanost kada su u pitanju međusobni odnosi. Novo liderstvo će biti pred velikim iskušenjem, i pitanje je da li će uspjeti da nastavi da se razvija prateći liniju “mirnog uspona ili razvoja”, i da “prodaje prijateljskog zmaja”, kako slikovito piše *People's Daily* (20. decembar 2010).

Novi generalni sekretar i predsjednik Kine Xi Jinping je, po uzoru na svog prethodnika, prvo posjetio Rusiju, a zatim krenuo na “afričku turneju” tokom koje je posjetio tri zemlje i prisustvovao konferenciji BRIKS zemalja u Durbanu (*Global Times*, 1. april 2013). Čitanje Xi Jinpingove rute kretanja kao generalnog sekretara nam govori da će se trend intenziviranja odnosa sa Rusijom nastaviti, dok će Afrika, ili “periferna” diplomatija, zauzimati važno mjesto u Xi Jinpingovoj političkoj agendi. Naravno, BRIKS će predstavljati važan instrument kontrateže zapadu, kao što je to bilo i za vrijeme Hua (makar se to u retorici naglašavalo). Naravno, i predsjednik SAD-a Barack Obama na samom početku svog drugog mandata, pošto je posjetio Izrael, Zapadnu obalu i Jordan, uputio se u Aziju, posjetivši Mijanmar, Kambodžu (prvi predsjednik SAD-a koji je posjetio ove dvije azijske zemlje) i Tajland.

Rečeno je ranije da način odlučivanja u Kini i sama tranzicija u vrhu, nude međunarodnoj zajednici određenu stabilnost, odnosno smanjenje prostora za moguće donošenje nekih radikalnih odluka u Peking, a koje bi mogle drastično uticati na međunarodnu stabilnost. Sa druge strane, jačanje frakcija usporava i otežava donošenje odluka. Na ovo skreću pažnju mnogi autori, dovodeći u pitanje ažurnost kineske spoljne politike u nekim kriznim situacijama. Traženje konsenzusa nosi i pozitivne i negativne posljedice, ali se čini kao neminovna pojava i najefikasniji način vladanja u kompleksnom sistemu kakav je postao kineski. Vrijeme će pokazati da li je sa uvođenjem kolektivnog liderstva Kina dobila “super državni aparat” adekvatan za “super državu” Kinu (Angang, 2012).

Političke reforme ili opsesija ekonomijom – peta generacija lidera

Tranzicija u vrhu KPK-a je vremenom u određenoj mjeri institucionalizovana, ali se i dalje radi o procesu koji ne počiva na jasno definisanim pravilima. Mnogi eksperti upozoravaju na koruptivni proces koji se dešava paralelno sa usponom određenih kadrova, što podrazumijeva da, osim lobiranja, uspon u KPK-u često znači i kupovinu političkih pozicija.

Jedan od najpoznatijih slučajeva, koji je dobio najviše publiciteta van Kine, je slučaj Bo Xilaia, sina istaknutog revolucionara i ambicioznog političara, koji je svojom agresivnom autopromocijom za visoke funkcije u partiji izazvao veliki gnjev u samom vrhu KPK-a. Bo Xilai, iako je imao populističku retoriku i vodio politiku koja je bila više orijentirana ka nižim slojevima društva (socijalna i zdravstvena politika i redistribucija bogatstva), može se svrstati u elitističku frakciju zbog svojih jakih familijarnih veza. Bo, Sekretar KPK-a u Čongćingu, je sebi na agresivan način i uz mnogo pompe krčio put ka samom vrhu partije, što je na kraju rezultiralo njegovim hapšenjem po osnovama koje naizgled nisu imale veze sa politikom.

Ovaj slučaj (čitaj: skandal) je potvrda da turbulencija ne fali ni u Kini, dok mnogi smatraju da je njegov neslavan završetak (hapšenje zbog niza korupcionarskih afera, dok je njegova žena optužena za ubistvo (iz koristoljublja ili osvete) jednog engleskog biznismena) dokaz da iznenađenja, u konačnici, nisu moguća. Iako je u medijima predstavljen kao još jedan slučaj borbe protiv visoke korupcije, posmatrači kineske politike i u zemlji i u inostranstvu nisu imali nedoumica da se radi o političkom obračunu. Naime, njegovi nastupi, puni maoističke retorike i populizma, su se kosili sa idejom kolektivnog liderstva, odnosno kolektivnim načinom odlučivanja koji ne trpi individualizam i jake vođe. Ipak, čini se da je vrh partije (ili jednu od frakcija u njoj) najviše plašila podrška naroda koju je Bo uspio da ostvari svojim nastupima i socijalnom politikom koju je primjenjivao. Ovaj slučaj neki posmatrači smatraju za najozbiljniju političku krizu od izbijanja nereda na Tienanmenu 1989. godine (Li, 2012b). Ipak, nakon konačnog okončanja slučaja Bo Xilaia, tranzicija se dogodila na miran način i bez većih problema. Xi Jinping i Li Keqiang su zauzeli vodeće pozicije predsjednika i premijera (SK još čine i Zhang Dejiang, Yu Zhengsheng, Liu Yunshan, Wang Qishan i Zhang Gaoli).

Kao i uvijek, kada se dešavaju političke promjene u najmnogoljudnijoj zemlji svijeta, strani eksperti i zagovarači demokratskih reformi unutar Kine imaju velika očekivanja. Često i nerealna. U tom duhu, i od Xi Jinpinga i njegovog tima, i novih i starih članova SK Politburoa se očekivalo započinjanje političkih reformi koje bi vodile Kinu u pravcu neke vrste demokratije. Iz tog razloga se mnogo i očekivalo od Trećeg plenuma 18. kongresa Centralnog komiteta, mjesta na kojem se tradicionalno donose velike odluke vezane za reforme. Upravo je na Trećem plenumu 11. kongresa CK-a, Deng Xiaoping prije tridesetak godina najavio reforme koje su Ki-

nu dovele do mjesta druge ekonomije svijeta. Na tim sjednicama su i bivši kineski lideri promovisali svoje teorije i svoje reforme, naravno ni blizu drastične koliko one koje je uveo Deng Xiaoping. Ipak, na tim plenumima se obično mogla vidjeti orijentacija nove administracije.

Treći plenum 18. kongresa CK-a, održan u novembru 2013. godine, najavio je ono što su mnogi eksperti, makar oni realniji, i nagovještavali, odnosno intenziviranje ekonomskih reformi uz neke političke reforme (koje od 60 tačaka zaokupiraju čak njih 11, dok se ekonomijom bave “samo” 22 tačke (Miller, 2014)), ali bez suštinskih političkih reformi koje bi vodile ka demokratizaciji kineskog društva. Ono što je indikativno jeste da će na čelu koordinacionog tima za implementaciju najavljenih reformi biti upravo Xi, što govori o njegovoj posvećenosti reformama, ali isto tako želji da zadrži kontrolu nad samim procesom.

Treći plenum predstavlja jedan od najznačajnijih indikatora politike budućeg kineskog lidera i njegove administracije. Ipak, poslednji koji se odigrao u novembru 2013. godine takođe može biti indikator načina vladavine koji će zauzeti novi lider. Naime, kako piše Alice Miller (2014), Xiova vodeća uloga u formulisanju glavnog dokumenta koji obuhvata razne oblasti, pa čak i one koje su obično u ingerenciji premijera ili ostalih članova SK-a, može značiti njegovo ignorisanje kolektivnog liderstva i pokušaj vladanja u stilu Deng Xiaopinga. Kao što je već napomenuto, pet od sedam članova SK-a je iz njegove frakcije, što mu i omogućava skoro pa potpunu kontrolu nad SK-om. Ako se tome još doda njegova bliskost sa Armijom, može se javiti bojazan da će njegova vladavina umnogome oslabiti instituciju kolektivnog liderstva.

Sa druge strane, Xiovo preuzimanje inicijative tokom Trećeg plenuma ne mora da znači da su drugi članovi imali sporedne uloge. S obzirom na prirodu kineskog sistema i činjenicu da ne znamo, sa potpunom sigurnošću, kako funkcioniše način odlučivanja u SK-u, Xi je svojim predsjedavanjem i apsolutnom podrškom dokumentu stao iza rada čitavog SK-a i ostalih tijela koja su učestvovala u izradi dokumenta. To se može interpretirati i kao potpuna kohezija režima i jačanje kolektivnog liderstva.

Elem, iz dosadašnjih aktivnosti SK-a i Xi Jinpinga može se zaključiti da se radi o generaciji lidera koji neće zadirati u suštinu političkog sistema, naprotiv, mogu još više inicirati njegovo snaženje i zatvaranje. Ipak, reforme koje su predložili na Trećem plenumu CK-a su možda i najsveobuhvatnije još od vremena Denga, i tiču se gotovo svih aspekata kineskog društva – od ekonomije, vladavine prava, reforme administracije do vojske. Takođe sam način izrade dokumenta i Xiovo direktno promovisanje istoga i uzimanje glavne uloge u nadgledanju njegove implementacije ulivaju nadu da će se iste reforme i desiti.

Za Kinu i njenu realnost, reforme nisu opcija, već neophodnost. Naime, nevjerovatni kineski ekonomski rast, praćen razvojem društva, zahtijeva i konstantno prilagođavanje sistema novim unutrašnjim i međunarodnim iskušenjima.

KPK je do sada, odnosno zadnjih dvadeset godina, nadomiještala nedostatak političkih reformi impresivnim ekonomskim rastom, koji je Kinu doveo do pozicije druge ekonomije svijeta, a desetine miliona Kineza izvukao iz siromaštva (što je uticalo i na redukciju siromaštva u čitavom svijetu) i državi obezbijedio velika devizna sredstva za ulaganje u domaću i stranu privredu. Ipak, stvorio je i neke društvene probleme kao što je nejednaka raspodjela bogatstva, velika korupcija, nejednaka regionalna razvijenost i zabrinjavajuća zagađenost životne sredine. Na ove probleme KPK mora da odgovori ako želi da sačuva legitimitet i izbjegne društvene nemire. Kriza na Bliskom istoku, odnosno Arapsko proljeće, je uticala na KPK da pojača kontrolu nad društvom i poveća budžet policijskom aparatu. Ipak, čini se da su neslavni epilozi u nekim zemljama Bliskog istoka, koje se suočavaju sa velikom nestabilnošću umjesto sa demokratijom, umnogome otišli na ruku KPK-u kojoj ne treba puno truda da pokaže sve negativne strane socijalnih nemira ili ubrzavanja političkih promjena.

Xi Jinpingov životni put je i sam lekcija po sebi, a može nam dosta reći i o njegovoj političkoj orijentaciji. Kako prenosi Cabestan (2012), Xi je sa 14 godina pobjegao u Peking sa prinudnog rada u selu jer nije mogao da izdrži način života na selu. Mladi Xi ubrzo biva vraćen te se ovaj put odlučuje za saradnju umjesto konfrontacije, posle nekog vremena pokazuje značajne rezultate i umjesto da prkosi režimu, koristi benefite samog sistema. Ta njegova životna lekcija je i upozorenje onima koji su mislili da će u Kini doći do nekih drastičnih promjena. KPK, još uvijek, zahvaljujući velikim deviznim rezervama, kontroli bankarskog sistema i velikom potencijalu unutrašnjeg tržišta i dalje može da stimuliše veliki ekonomski rast te samim tim zadržava legitimitet i zadovolji potrebe masa.

Do kada će to trajati, ostaje otvoreno pitanje. Možemo samo reći da je sistem kolektivnog liderstva najbolje srednjeročno rješenje za vladanje Kinom, a do kada će moći da obuzda frakcionizam, i do kada će uspjeti da blokira uspon političara poput Bo Xilaa ostaje da se vidi. Najveći nedostatak sistema ostaje i dalje činjenica da se u nedostatku vladavine prava sve može promijeniti brzo. Bo je bio samo upozorenje.

LITERATURA

- Angang, Hu. 2012. Spirit of collective leadership. *China Daily*, 8. novembar. Dostupno na: http://www.chinadaily.com.cn/opinion/2012-08/11/content_15664836.htm
- Bi, Jianhai. 2008. Political Transition in China. *New Zeland International Review*, 33 (2).
- Brown, Kerry. 2012. The Communist Party of China and Ideology. *China: An International Journal*, 10 (2): 52-68.
- Brødsgaard, Kjeld Eric. 2012. Cadre and Personnel Management in the CPC. *China: An International Journal*, 10 (2): 69-83.
- BBC International. 2012. How China is ruled: Communist Party. 8. oktobar. Dostupno na: <http://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-13904437>
- Burr, William. 2003. Nixon's Trip to China. *The National Security Archive*. Dostupno na: <http://www2.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB106/index.htm>
- Cabestan, Jean-Pierre. 2012. Is Xi Jinping the Reformist Leader China Needs? *China Perspectives* (3): 69-76.
- Dickson, Bruce J. 2007. Integrating Wealth and Power in China: The Communist Party's Embrace of the Private Sector. *The China Quarterly*, 192: 827-833.
- Duckett, Jane. 2012. China's Leadership Transition. *Political Insight* (3), 2: 22-25.
- Ewing, Richard Daniel. 2003. Hu Jintao: The Making of a Chinese General Secretary. *The China Quarterly*, 173: 17-34.
- Grgić, Mladen. 2013. From Libya to Syria: A Changing Paradigm in Chinese Foreign Policy. *CIVIS Montenegrin Journal of Political Science*, 2 (2): 63-81.
- Global Times*. 2013. President Xi Jinping's 1st foreign tour boosts cooperation. 1. april. Dostupno na: http://www.globaltimes.cn/content/772144.shtml#.UYDE_5XrufQ
- Halper, Stefan. 2010. *Beijing Consensus*. Basic Books. New York.
- Jacques, Martin. 2012. *When China Rules the World* (2. izd.). Penguin Books.
- Jung-Myung, Om. 2013. China's Fifth Generation Leadership: Growth Policy and Implications. *SERI Quarterly*, 6 (3): 38.
- Kuhn, Robert Lawrence. 2012. How Xi Jinping Thinks, The Removal of Bo Xilai and China's Next Leader. *New Perspectives Quarterly*, 29 (2): 46-48.
- Kien-Hong Yu, P., and Chow, E. W. 2008. The Emergence of the Fifth Generation of Beijing's Leadership: Periscoping the Seventeenth Communist Party of China Congress by Navigating within a Series of Dialectical Models. *Asian Affairs: An American Review*, 35 (2): 95-115.
- Lam, Willy Wo-Lap. 2006. *Chinese Politics in the Hu Jintao Era. New Leaders, New Challenges*. An East Gate book, London.
- Lampton, M. David. 2001. *The Making of Chinese Foreign and Security Policy in the Era of Reform 1978-2000*. Stanford University Press. Stanford, California.

- Li, Cheng. 2005. The New Bipartisanship within the Chinese Communist Party. *Orbis*, 49 (3): 387-400.
- Li, Cheng. 2009. China's New Think Tanks: Where Officials, Entrepreneurs, and Scholars Interact. *China Leadership Monitor*, 29.
- Li, Cheng. 2012a. Preparing for the 18th Party Congress: Procedures and Mechanisms. *China Leadership Monitor*, 36.
- Li, Cheng. 2012b. The End of the CCP's Resilient Authoritarianism? A Tripartite Assessment of Shifting Power in China. *The China Quarterly*, 211: 595-693.
- Li, Cheng. 2012c. The Battle for China's Top Nine Leadership Posts. *The Washington Quarterly*. Center for Strategic and International Studies, 35, (1): 131-145. Dostupno na: <http://dx.doi.org/10.1080/0163660X.2012.642788>
- Li, Cheng. 2012d. Leadership Transition in the CPC: Promising Progress and Potential Problems. *China: An International Journal*, 10 (2): 23-33.
- Li, Yitan. 2014. At the Nexus of New Challenges: China's Leadership Change and Cross-Strait Relations. *Fudan Journal of the Humanities and Social Sciences*, mart, 7, (1): 57-76.
- McGregor, Richard. 2011. *The Party: The Secret World of China's Communist Rulers* (illustrated, reprint ed.). Penguin Books.
- Miller, Alice. 2011. The Politburo Standing Committee under Hu Jintao. *China Leadership Monitor*, 35.
- Miller, Alice. 2014. How Strong Is Xi Jinping?. *China Leadership Monitor*, 43.
- Ning, Lu. 2001. The Central Leadership, Supraministry Coordinating Bodies, State Council Ministries, and Party Departments. U: Lampton, M. David, *The Making of Chinese Foreign and Security Policy in the Era of Reform 1978-2000* (p. 58). Stanford University Press, Stanford, California.
- Nelson, Chris. 2012. China's New Leadership. *The International Economy*, jesen, 60-88.
- Shambaugh, David. 2007. China's 17th Party Congress: Maintaining Delicate Balances. *Brookings East Asia Commentary*, 13.
- Sullivan, Kyle. 2012. China's Leadership Structure and Transition. *China Business Review*, juli-septembar.
- The People's Daily*. 2006. Three Represents. 23. jun. Dostupno na: <http://english.cpc.people.com.cn/66739/4521344.html>
- The People's Daily*. 2009. President Hu elaborates the theory of harmonious world. 26. novembar. Dostupno na: <http://english.peopledaily.com.cn/90001/90780/91342/6824821.html>
- The People's Daily*. 2010. Selling the friendly dragon. 20. decembar. Dostupno na: <http://english.peopledaily.com.cn/90001/90782/7236282.html>
- The People's Daily*. 2012. Full text of Constitution of Communist Party of China. 19. novembar. Dostupno na: <http://english.people.com.cn/90785/8024545.html>

- White paper published on China's rule of law. 2008. *China.org.cn*, 28. februar. Dostupno na: http://www.china.org.cn/government/news/2008-02/28/content_11025486.htm
- Xinhua*. 2011. China's Communist Party members exceed 80 million. 24. jun. Dostupno na: http://news.xinhuanet.com/english2010/china/2011-06/24/c_13947698.htm
- Xinhua*. 2013. China Focus: China's Communist Party membership exceeds 85 million. 30. jun, dostupno na: http://news.xinhuanet.com/english/china/2013-06/30/c_132498982.htm
- Yukai, Wang. 2011. China's institutions must grow with society. 11. oktobar, *The People's Daily*. Dostupno na: <http://english.peopledaily.com.cn/90780/7614334.html>
- Yardley, Jim. 2006. Chinese party tries to get its Mao back. *The New York Times*, 9. mart. Dostupno na: http://www.nytimes.com/2006/03/09/world/asia/09iht-china.html?pagewanted=all&_moc.semityn
- Zhao, Suisheng. 2013. Chinese Foreign Policy as a Rising Power to Find its Rightful Place. *Perceptions*, 18 (1): 101-128.
- Zheng, Yongnian. 2012. Where Does the Chinese Communist Party Go From Here? Challenges and Opportunities. *China: An International Journal*, 10 (2): 84-101.
- Zhikai Gao, Victor. 2012. Deng's pragmatic heritage example for leaders worldwide. *Global Times*, 5. februar. Dostupno na: <http://www.globaltimes.cn/content/694593.shtml>

Mladen Grgić

FROM STRONG LEADERS TO COLLECTIVE LEADERSHIP:
TRANSITION AT THE TOP OF THE CHINESE
COMMUNIST PARTY

Summary

The Chinese Communist Party (CCP) has maintained control over the Chinese political system since the establishment of the People's Republic in 1949. Although the Chinese economic system has experienced a drastic change, passing from socialist to more market-oriented economy, the CCP maintained the communist rhetoric that has been adapted to a new reality. Though the political system suffered significant modifications, it never made a U-turn towards liberal democracy. Yet, the most important reform is the transition from a country ruled by a strong leader, to what has been called a collective leadership. Accordingly, the leadership transition has been somehow institutionalized and became a complex process, which is happening in a peaceful way, avoiding major political turbulences. Deng Xiaoping, even though he could

be indicated as the last absolute leader of China, promoted the reforms that eventually led to creation of collective leadership and a peaceful leadership transition. The most important aspects were the implementation of the pension system for administration and the top leadership positions, and the establishment of a maximum of two terms in office for all major positions in the country. The collective leadership prevents the possibility of a one-man show and the creation of a dictatorship. Although the system has its discrepancies, it makes PR China a predictable power in which the consensus-based decision-making process is intended to avoid struggles among various fractions and leaders in the Party.

Keywords: Chinese Communist Party (CCP), Leaders, Collective Leadership, Transition, Stability

Kontakt: **Mladen Grgić**, Fakultet političkih nauka, Univerzitet Crne Gore, 13. jula 2, 81000 Podgorica, Crna Gora. E-mail: mladeng@libero.it